

Idealitetens sykdommer



MYTEN OM IKAROS De greske mytene om Ikaros, Prometevs og Tantalos handler alle om ungdommens hybris og dens konsekvenser. All ungdom er dømt til å fly mot solen og falle, eller leke med gudenes ild og bli straffet skriver Per Are Løkke i dette fagessayet. Maleri av Jacob Peter Gowdy, The Flight of Icarus, (1635-1637)

Ungdom kjennetegnes av en nesten fundamentalistisk trang til å tro, mener Julia Kristeva. Agnar Mykle skildret den unge guttens storhetsdrømmer og sviende nederlag. I møte mellom psykoanalytikeren Kristeva og forfatteren Mykle trer ungdomsfasens særegne kriser tydelig frem.

TEKST

Per Are Løkke

PUBLISERT 2. mai 2019

Den franske psykoanalytikeren Julia Kristeva hevder at ungdommens ubevisste liv er formet rundt en tro på at paradiset finnes. Paradiset innebærer tilgang til en verden som lover muligheter av absolutt tilfredsstillelse. Hun kaller ungdommens lidelser for idealitetens sykdommer, en patologisk bearbeiding av den skuffelsen og det raseriet som oppstår når de oppdager at paradiset ikke eksisterer. Kristeva plasserer unge muslimske selvmordsbombere, som ofrer livet sitt i troen på et paradisi, i samme kategori som ungdom som lider av angst, depresjon, selvskading og spiseforstyrrelser. Vår sekulariserte verden forstår ikke lenger troens vesen, derfor forstår vi heller ikke ungdommen, mener hun. I dagens helsevesen blir ungdommens problemer ofte forstått enten ut fra kultur eller barndom, ikke ut fra særtrekk ved ungdomstiden. Satt på spissen; de lider enten av syke idealer eller av en syk barndom. Julia Kristeva påpeker at vi dermed mister noe vesentlig av syne, nemlig at ungdommen som troende er dømt til å erfare at idealene og drømmene brister.

«Psykoanalytikeren Kristeva er kjent for å være irriterende teoretisk og uforståelig, men også poetisk, nyskapende og sjeldent innsiktsfull»

Psykoanalytikerens Kristeva er kjent for å være irriterende teoretisk og uforståelig, men også poetisk, nyskapende og sjeldent innsiktsfull. Jeg vil i dette essayet forsøke å presentere Kristevas skisser til en teori om ungdommen. Samtidig vil jeg peke på noen kulturelle og terapeutiske implikasjoner av hennes perspektiv. Jeg bruker utvalgte passasjer fra Agnar Mykles bøker for å belyse hennes teorier. Mykle er kanskje den forfatteren som grundigst har utforsket den unge mannens psyke i norsk litteratur. I bøkene *Lasso Rundt fru Luna*, *Sangen om den røde rubin* og *Rubicon* utforsker han den unge mannens følelser, fantasier, seire og nederlag i forskjellige faser av ungdomslivet. Mykles beskrivelser konvergerer med Kristevas tanker om ungdommen. I *Rubicon* (s. 278) skildrer Mykle fremveksten av det han kaller 15-åringens «loveevne», som jeg bruker synonymt med Kristevas bruk av ordet tro. I *Lasso rundt fru Luna* (s. 27) beskriver han at ungdommen må finne sin individualitet og vei i spennet mellom den «gyldne by» og «ødelandet», mellom idealene og katastrofen. Det er i dette spennet Kristeva hevder at ungdommens drømmer rives i stykker. Agnar Mykles bøker er så rike og mangfoldige at de også viser begrensningene ved enhver teori. Men, gode teorier kan få oss til å se i nye retninger. La oss derfor se hva slags ungdoms fenomener Kristeva peker mot.

Del I: Den ungdommelige troens urkilder

I Kristevas bok *The incredible need to believe* (Kristeva, 2009) introduserer hun skisser til sin teori om ungdommen. Vi befinner oss her i et psykoanalytisk terreng, der barndommens drama, seksualiteten og det fortrenge står sentralt. La meg forsøke å si det enkelt; barnet fødes inn i et familiært drama som spiller seg ut rundt tilknytning, adskillelse, infantil seksualitet, sterke motstridende affekter og intense fantasier. På grunn av incesttabuet, barnets uutviklede språkevne og manglende mentale kapasitet til å forstå familien og verdens kakofoni av inntrykk vil deler av barnets erfaringsverden fortrenge. Barnet deler seg i en synlig del som tilpasser seg foreldrene, og en fortrenget del som innskriveres i psykens ubevisste register.

Hva som fortrenge og er lagret i det ubevisste, er det mange teorier om (Bohleber, 2012). Julia Kristeva postulerer at det er barnets tro på paradiset, å være omsluttet av moren og bekreftet av faren – til evig tid – som fortrenge. Kristeva plasserer dermed troens urkilder i barnets tidlige forhold til moren og faren. Barnets erfaring av det Kristeva kaller en oseanisk sammensmeltning (2009, s. 7) med moren, er den ene kilden til troen. Denne første erfaringen av tro er kroppslig og førspråklig, der det å føle seg hjemme eller kjenne seg velkommen i verden knyttes til morens omsluttende og grenseløse omsorg. Den andre erfaringen er knyttet til det Kristeva kaller den primære identifikasjonen med «the father of individual prehistory» (2014, s. 13), som peker mot en kjærlig og kroppslig far. Den bibelske fortelling om den fortapte sønn er et eksempel på en far som bekrefter barnets unike identitet: «Han løp sønnen i møte, kastet seg om halsen på ham og kysset ham.» Denne faren gir barnet mulighet til å adskille seg fra den symbiotiske bindingen til moren, samtidig som barnet blir bekreftet som et unikt vesen i en større verden. Troens urkilder handler derfor om at barnet legger hjertet i foreldrenes hender og får noe livsviktig tilbake, som igjen skaper en tillit til at det finnes et fast fundament i tilværelsen, utenfor barnet selv.

Psykoanalysen opererer skjematisk sagt med et usynlig og et synlig barn. Etter at det infantile drama er over, står det synlige barnet tilbake i en tilpasset form – og det er klar for skolestart. De indre drama har falt til ro, og barnet er dømt til å tilpasse seg foreldrenes forventninger og hverdagslivets organiserte former. Men, selv om barnet er tilpasset og regulert i det ytre, har det nå fått tilgang til en egen og fri verden i form av kroppslig beherskelse, lek og språk. Det kan begynne å uttrykke undring over sin merkelige og lange tilblivelseshistorie og sitt gåtefulle familiære opphav.

Barnet er en forsker, mens ungdommen er en troende, skriver Kristeva. Barnet ønsker å utforske, og dets første spørsmål dreier seg ikke om stjerner og galakser, men om familiens gåtefylte liv og reproduksjonens hemmeligheter. Her ligger kanskje en av kildene til nysgjerrighetens anatomi: Hvor kommer jeg fra? Hvem er jeg? I barnets undring og naive spørsmål ligger både en bekreftelse på at verden er vakker og gåtefull, en slags naturvitenskapelig undring, og et begjær etter å vite hva som

skjedde mellom meg og mine foreldre, en relasjonell undring. Barnet kan befinne seg i denne forskertilstanden helt frem til puberteten. Freud kalte det latensperioden.

Ungdom i paradiset

Alt forandrer seg når puberteten gjenoppvekker troens urkilder, nemlig det tidlige forholdet til moren og faren. Kristeva følger her den grunnleggende ideen i psykoanalysen om at det fortrenkte vekkes til live i puberteten. I psykoanalysen verserer det forskjellige teorier om hva slags «stoff» som strømmer frem, og hva som er ungdomsfasens viktigste utfordring (Bohleber, 2012). Men, til tross for alle forskjellene er det en enighet om at det fortrenktes tilbakekomst på en og samme tid kan true, utvide eller radikalt forandre latensbarnets identitet. Stein Mehren sier det på en enda mer bastant måte; barnas kvasi-identitet «er et skall de må sprengte seg gjennom for å bli seg selv» (Mehren 1987, s. 63). I dette ligger det også et svært viktig korrektiv til dagens mestringsideologi, der målet hele tiden er å se fremover. I et psykoanalytisk perspektiv vil tvert imot utvikling i denne perioden like mye være knyttet til å se bakover. Å se bakover vil si å åpne seg for å utforske de nye stemmene, erfaringene og relasjonelle spørsmål som det usynlige barnet bringer frem.

Kristeva hevder at vekkelsen av troen fra tidlig barndom og dens møte med det Mykle kaller «fallet» (Rubicon, s. 285), utgjør den formative strukturen i ungdomsårene. Ungdommens seksuelle oppvåkning lader barnets troserfaring av å bli holdt fast i foreldrenes omsorg og bekreftelse med forestillingen om at paradiset nå endelig eksisterer, og at de må raskt ut i verden for å gjenfinne sine indre idealer og ubevisste drømmer. Latensbarnets begjær etter å vite konverteres til en ungdom som trenger å tro. Ungdommens trosstruktur skyver nå det forskende barnet til side og tar over førersetet i sinn og kropp. Ungdommen har ikke tvil og tåler ikke ambivalens, og er overbevist om at den store Andre, i form av seksualitet, kjærlighet, ideer eller ideologier, gir en absolutt og grenseløs tilfredsstillelse. De er skråsikre fundamentalister.

Kristeva hevder at ungdommen forlater barndommen, mor og far, i samme øyeblikk de blir overbevist om at det finnes et ideal ute i verden. De strekker seg mot lyset. De tror på paradiset og lengter etter å finne det, nesten slik Baudelaire skriver: «Jeg kan kunsten å erobre paradiset i et eneste kupp.» Agnar Mykle beskriver det litt mer sårbart: «Han ber om grid, han strekker seg mot renheten, mot lyset strekker han seg. Han trenger noe å tro på, noen å tro på; en hånd, en stige, et ord; han er vergeløs, hans hjerte er nakent og mykt» (Rubicon, s. 279). Slik sett er troens funksjon å skape en psykisk oppdrift og en drift vendt utover mot noen og noe i det sosiale og i samfunnet. Denne utfarende trosdriften skaper dermed et rom utenfor familien, og en fremtid som ungdommen projiserer seg selv inn i. Nesten som en ballong under vann, som slippes og stiger opp mot overflaten.

Paradisets ruiner

Det er selvsagt umulig å finne eller bosette seg i et paradiset. Ballongen stiger mot himmelen og sprekker i møtet med verdens realiteter. De greske mytene om Ikaros, Prometevs og Tantalos handler alle om ungdommens hybris og dens konsekvenser. Kanskje Kristevas teori i korthet kan beskrives som en blanding av disse tre mytene. All ungdom er dømt til å fly mot solen og falle, eller leke med gudenes ild og bli straffet. Ungdommen blir da kastet inn i en krise – der de forsøker å stabilisere sin identitet mellom det Agnar Mykle kaller den gylne by, og dets motsats, ødelandet. Ungdommens sinn åpner seg nå i et polarisert spenn, i en enten-eller-verden, pendlende mellom lys og mørke, oppe og nede. I denne perioden kan den minste skuffelse brutalt kaste ungdommen inn i «paradisets ruiner» (Kristeva, 2007, s. 4).

Ungdommens drømmer er dermed dømt til å kolliderer med virkeligheten. De blir isteden stående overfor erfaringen av at troen rives i stykker. Mykle beskriver at i det samme loveevnen skaper et strekk oppover, kastes han også nedover: «jorden var grønn, den har blitt grå» og «livet har blitt et fall» (Rubicon, s. 285).

Sytti år har mannen å leve på jorden. I en alder av femten år nådde han toppen.

Den resterende del av livet er én eneste gang tilbake, en gang nedad, et fall.

Konfirmanten merker det med en gang han kommer ut av kirken. Er det perler – det under føttene? Det er grus. Han har dessuten en flekk på den ene skoen. Mor spør om de skal ta drosje hjem; til slutt tar de trikken. På veggen henger hans fiolin. Han var glad i den fiolinen. Men nu forekommer den ham plutselig så billig, tarvelig. Han har hørt sfærenes musikk; da blir fiolinen katzenjammer (Rubicon, s. 285).

Der latensbarnets psyke er stabilisert i familien og hverdagens rytmer, har den nye metamorfosen skapt en polarisering i psyken mellom lys og mørke, oppe og nede, lyst og smerte, lukkethet og åpenhet. Ungdommen har fått en lengsel og fallhøyde i livet, som han kjenner på alene, men fremdeles innenfor hjemmets lune vegger. Symptomer i denne fasen er ofte knyttet til angsten for det nye som vokser frem. Mye av dramaets intensitet handler også nå om at ungdommen opplever psykisk smerte eller symptomer for første gang, med en følelse av å stå alene med dem. Denne ombyggingsfasen kan utenifra ofte registreres når: ungdommen begynner å låse døra, trekker hetta nedover ansiktet, forsvinner i hår og klær, blir knappere i svarene, er lenger ute om kvelden og jubler når foreldrene reiser bort. Dette er forandringens begynnelse, og er kjennetegnet med indre dagdrømmer, fantasier og store ord om et terreng de nettopp har begynt å erfare, og knapt egentlig har noen ord for. Verden er enten syyykt bra eller syyykt dårlig. Foreldrene har i dag ofte en trang til å brøyte seg inn på ungdomsrommet og forhøre seg om hva som er galt. Lite aner de om metamorfosen som holder på å forvandle barnet til en troende.

Del II: Selvstendighetens veier

Agnar Mykle beskriver overgangen fra barn til ungdom slik:

Konfirmanten er et barn; – et spebarn. Han har nettopp begynt på menneskets annen barndom, den som setter inn med puberteten. (...) Femten år er meget for en hest, den ble voksen da den var tre; men for et menneske er femten år som ingen ting å regne. Gutten på femten år er et spebarn for annen gang, spebarn i annen potens! Han har troen og lett-troenheten; han har villigheten og lengselen; aldri blir hans lengsel mere flammende! Han har troen til å love, viljen til å love, evnen til å love; hans loveevne er maksimal, og han tar evnen fullt ut, og han lover! Eders tale skal være ja ja og nei nei; – men konfirmanten fatter ikke dette nei, han tror på de voksne, han er et spebarn, han strekker tillitsfullt sine armer mot det høye og lover! Ja (Rubicon, s. 276).

Sett innenifra har det ifølge Kristeva og Mykle oppstått en loveevne i form av et ønske, en kraft eller en tro som strekker seg ut i verden. Mykles 15-åring strekker seg mot himmelen med sin loveevne, men han rusler fremdeles hjem fra kirken med sin mor og bor på gutterommet. 15-åringen er ennå ikke klar til å adskille seg fra foreldrene. Ballongen kan ennå ikke lette. Dette forandrer seg snart. Ask Burlefot i Lasso rundt fru Luna reiser først alene til Oslo og så til Finnmark som lærer. I Sangen om den røde rubin, etter at han har kommet hjem i skam og skjensel fra Finnmark, reiser han til Bergen og Handelshøyskolen. I boken Rubicon, etter at Ask ikke våget å erklære sin kjærlighet til Embla (Mykle, 2012), reiser nå Valemon alene på motorsykkel gjennom Europa til Frankrike. Han kaller sine reiser ut i verden for heat, kanskje med referanse til idrettens forsøksheat. Dette peker både mot bevegelsen ut i det åpne ungdomsrommet, «å forsøke», og den beinharde maskuline konkurransen som Mykle ønsket å komme seirende ut av.

Det Mykle kaller selvstendighetens vei, begynner for mange ungdommer kanskje med lengre overnattinger, turer og ferier med jevngamle. Deretter reiser de på folkehøyskoler, andre utdanningsinstitusjoner eller begynner å arbeide. De flytter inn i egen leilighet for første gang. Ungdommen står nå overfor en helt ny utfordring. De skal ta ansvar for seg selv, regulere og prøve å forstå en psyke de ennå ikke kjenner, i møtet med verden utenfor familien. De har begitt seg ut på den virkelige selvstendighetens vei. De setter seg på et tog, i en bil eller et fly og reiser ut i verden med drømmer om at store ting skal skje. Mykle beskriver denne fasen av ungdomslivet slik:

Kursen for et menneskes liv synes å bli staket ut et bestemt øyeblikk i ungdommen, et sted mellom dets 18. og 21. år. Det er det øyeblikk hvor det unge menneske forlater hjemmet og hjemstedet for å søke seg en jobb, reise til et fremmed sted, begynne på en høyere skole, eller hvor det rømmer fra gaten, bakgården, skjenselen. Det er et underfullt øyeblikk i et menneskes liv, og det bærer i seg samme dirrende og frysende forventning som når lyset i teatret slukkes, dirigenten stiger opp i orkestergraven, og de første toner fra ouverturen klinger ut.

Forskjellen er bare den at mens en ouverture vanligvis komponeres som et sammendrag av en ferdigskreven og altså kjent opera, så er den første reise vekk fra hjemmet en ouverture til en ennu uskreven og ennu ukjent opera. Ingen musikk-kritiker, intet musikalsk oppslagsverk, ingen opera-guide kan røbe noe om innholdet i denne opera. Ouvertyrens første takter er like uutgrunnelige, like hemmelighetsfulle som et skogtjerns øye og som himmelens ansikt; skal operaen bli et spill om slottet eller om svinestien, et spill om Olympen eller om Hades, om prinsen eller om tiggeren, et spill om den gylne by eller om den grå avdal, et spill om den himmelstormende triumfator eller om det bleke fangeansikt bak jerngitteret? (Lasso rundt fru Luna, s. 27).

Den eldre ungdommens psyke er enda mer strukket ut i en polarisering enn 15-åringens.

Han står nå også overfor oppgaven med å bære sin egen tyngde, ta inn over seg livets lyse og mørke sider og regulere seg selv uten foreldrenes støtte og innblanding. I Kristevas språkdrakt handler det om å lære seg å forvalte troen, håpet, negativiteten og destruktivitetens krefter som allmenne livsvilkår. Men, for å oppdage livets åpnende nyanser må ungdommen først finne en vei ut av troens polariserte fengsel. De må finne kreative svar på to erfaringer; de er for det første dømt til å bli desillusjonerte gjennom å møte livets uunngåelige negativitet. De er også dømt til å møte raseriets krefter, som enten vendes utover eller mot dem selv når de møter skuffelsene.

Skuffelsen oppleves ofte dramatisk og akutt av mange ungdommer. Kristeva hevder at skuffelsene og nederlagene og det påfølgende hatet eller selvhatet skaper det hun kaller idealitetens sykdommer. Det er ungdommer som ikke våger å tro på idealet (kjærlighet og muligheter), eller som gjør om den voldsomme skuffelsen til hat eller selvhat. Hun ser på rus, spiseforstyrrelser, depresjon, selvskading og det hun kaller kamikazesyndrom (selvmordsbombere), som forskjellige symptomer på ungdomskrisens kamp med sin tro og skuffelse. Kanskje også de uforståelige og brå selvmordene hos unge menn kan forstås bedre i dette lyset? Mange ungdommer har i dag en fundamentalistiske tro på egen verdiløshet. Kanskje handler dette bastante selvhatet om troens negative omslag i møte med et samfunn som ikke lenger ivaretar deres subjektivitet, deres tro og hjerte?

Forståelsen av ungdommens kriser kan raskt forsvinne ved å fokusere på biomedisinens diagnostiske kategorier, barndommen eller kulturelle idealer. Idealitetens sykdommer peker mot et spesifikt trosdrama som handler om å takle de første nederlag og skuffelser knyttet til å møte verden utenfor familien. Ungdommen fortolker nederlagene i kjærlighet, seksualitet og prestasjoner og i det sosiale som absolutte og negative sannheter om dem selv. De er fanget i en erfaringsverden hvor troens polariserte logikk ender opp i et nådeløst selvhat. De sitter lenket til det Baudelaire kaller idealets grav. Mange ungdommer kan beskrive at disse erfaringene nærmest etses inn i deres selvoppfatninger: «Jeg er dum, gal, verdiløs, hore, ekkel, stygg, skyldig eller uverdige». Andre nekter å akseptere de uunngåelige tap og krenkelser ved å mobilisere et voldsomt hat eller kaste seg ut i en evig jakt etter det tapte paradiset.

Det er til disse drama Kristeva forsøker å hviske en alternativ fortolkning inn i ungdommens ører. Fortellingen om «fabelbyen» som endte i «ødelandet», er ikke slutten, det er snarere en nødvendig inngang til å ta ansvar for eget liv. Hvem er du? Hvordan kan du finne din stemme og skaperkraft i det livet du lever? Hvordan kan du kjempe for dine idealer og beholde troen på at noe kan bli bedre, selv om paradiset ikke finnes?

Krisene i den voksne verden

Hva er så kuren for idealitetens sykdommer? På den ene siden peker Kristeva på at ungdommens krise er uunngåelig, at den er en del av det å bli voksen. Dette reiser spørsmål om hvorfor samfunnet i så stor grad patologiserer ungdommen og ungdomsfasen. På den andre siden peker Kristeva også mot krisene i den voksne verden – autoriteten og verdienes krise, som gjør det vanskelig for ungdommer å bli voksne. Ungdommens «troskrise» handler ikke bare om deres løsrivelse fra foreldrene, den handler også om hvordan samfunnet forstår, tar imot og integrerer dem i samfunnet. Hun henvender seg også til terapeuter og oppfordrer dem til å lytte til ungdommens behov for å tro og bekrefte dette. Hvis ikke troen blir bekreftet, vil vi heller aldri forstå den voldsomme omvendingen til hat eller selvhat, skriver Kristeva. Ungdommen trenger hjelp til å transformere krisen til en glede i å tenke, spørre, skape og uttrykke seg. Terapeutens oppgave blir da å hjelpe ungdommen med å integrere behovet for å tro med barnets begjær etter å vite. Troen redder kunnskapen fra å bli instrumentell, og kunnskapstørsten redder troen fra å bli fundamentalistisk. Jeg vil her peke på fire forskjellige kriser i den voksne verden som kan vanskeliggjøre ungdommens vei ut i verden.

Behovet for kulturell beskyttelse

Mykles 15-åring ber om grid. Grid er i norrøn historie en form for amnesti eller ettergivelse av straff gitt til en person som på en eller annen måte har forbrutt seg mot lover eller myndighetspersoner. Psykologen Stanley Hall er kjent for å ha konstruert den kulturelle ungdomsfasen, og betonte at ungdommen trenger et kulturelt beskyttet rom, hvor de kan vokse i fred og gjennomgå dramatiske stadier i sin psykologiske og biologiske utviklingsprosess. Opprettelsen av grid, kulturelt amnesti eller et moratorium for ungdommen har preget vår kultur frem til i dag (Lesko, 2012). Vi kan spørre om dagens samfunn holder på å oppheve denne kulturelle beskyttelsen rundt ungdommens utviklingsprosesser i den økonomiske effektivitetens navn? På begynnelsen av 1900-tallet ble ungdommen definert som fremtid og frihet (Lesko, 2012). I dag blir de enten definert som humankapital og råstoff for utnyttelse av konkurransestaten, vinnerne, eller de som lider av psykisk syke og utenforskap, taperne (Regjeringens strategi for ungdomshelse, 2016).

Utnyttelse av ungdommens trosevne

Agnar Mykle beskriver at ungdommen i håp og lengsel strekker ut en hånd. Kristeva beskriver et behov for og en tro knyttet til å legge sitt hjerte i andres hender. Spørsmålet er da hvem som tar imot og på hvilken måte? Hva slags idealer blir ungdommen møtt med i den voksne verden? Mykle beskrev 15-åringens møte med en kristendom som utnyttet konfirmantens loveevne og krevde underkastelse. Kristeva beskriver muslimske ideologier som lover paradiset ved å drepe og dø. I dagens samfunn nærer kapitalens krefter seg på ungdommens tro. Kommersielle idealer og medienes drømmefabrikk knyttet til å optimere kropp, prestasjoner og selvfølelse skaper troen på falske paradiser. Skolens vinner eller taper-fokus låser også fast ungdommens polariserte psyke, fremfor å peke mot mange veier inn i samfunnet. Skolesystemet og de kommersielle tenkemåtene bekrefter på hver sine måter en opplevelse av verden som likner eventyret om piken med svovelstikkene. Ungdommen får altfor raskt følelsen av at de har havnet utenfor og tapt. De føler seg frosset fast i ødelandets skam og skjensel, og stirrer inn i en varm stue hvor de perfekte vinnerne lever. Samfunnets institusjoner forsterker idealitetens lukkede struktur fremfor å tilby åpne muligheter.

Integrasjonens krise

Ask Burlefot følte «at ørnene gnaget på hans lever» etter at han kom hjem etter første heat i Finnmark. Han følte seg fastlåst i skam og fortapelse, men en dag «steg gudene ned og løste ham fra klippen». Det var rektoren og farsskikkelsen Rex, «den vidunderligste mann han noensinne hadde kjent», som reddet han med tilbud om jobb. Men, ikke bare jobb, Rex var en mann som så, bekreftet og snakket varmt om den unge mannen, slik Kristeva fremstiller den kroppslige og bekræftende farsfiguren. Slik sett var det Rex som integrerte Ask i samfunnet gjennom sitt personlige engasjement i ham. Kristeva skriver at det voksne samfunnets første og vesentlige oppgave er å ønske ungdommen velkommen og bekrefte deres umiskjennelige subjektivitet. Kristevas arbeid med muslimsk ungdom i Frankrike

bygger på ideen om at de må integreres av mennesker som bekrefter deres unike subjektivitet, skaperkraft og fremmedhet. Denne personlige utvekslingen skaper sosiale bånd og broer mellom forskjellige kulturer og generasjoner og gir de unge følelsen av at de har en egenverdi i samfunnet. Et viktig spørsmål er her om konkurransesystemet er i ferd med å bryte ned dette primære integrasjonsleddet, ved at følelsen av å bli bekreftet og ha verdi mer og mer knyttes til prestasjoner og ytre mål i alle samfunnets institusjoner. Holder alle Rexene på å forsvinne fra de voksnes rekker? I boken *Klassen* (2017) viser Marte Spurkland hvordan det økte skolepresset skaper en frittflytende angst som forstyrrer hele skolesystemet, lærere, elever og deres familier. Læreren Anette forsøker å kompensere for skolens dehumaniserende prestasjonsjag ved å arbeide dag og natt og alltid være tilgjengelig, noe som igjen utmatt hennes eget liv. Det er fremdeles tusenvis av Rexer i barnehager og skoler, men samfunnet anerkjenner ikke lenger betydningen av deres livreddende relasjonsarbeid.

Verdiens krise

Da Ask Burlefot gikk ut i verden møtte han fire tydelige farsfigurer. Alle holdt en slags tale for ham om livets prøvelser og ga ham råd om fremtiden, og de vekket mange slags følelser og reaksjoner hos den unge Ask. Han beskriver også mektige morsskikkelser. 60 år senere beskriver Karl Ove Knausgård sin reise mot selvstendigheten. Han beskriver ikke noe møte med andre farsfigurer enn sin egen far, som på en ensidig måte fremstilles som demonisk ond. Morsfiguren har nå også nærmest blitt usynlig og fremstår som overfladisk god. Dette kan peke på en historisk utvikling, der foreldrefigurene og deres verdier har smuldret opp. Ungdommen møter dermed ikke lenger verdier eller oppdragelse som de kan bryne sitt unge liv imot, ved å være forskjellig eller lik, enig eller uenig. Kampen for å lykkes og redselen for å falle utenfor har blitt alles verdi. Familien mister dermed også sitt etiske sentrum og motstandskraft til samfunnets produksjons- og prestasjonskrav.

«All ungdom er dømt til å fly mot solen og falle, eller leke med gudenes ild og bli straffet»

Troen var der før traumet

Kristevas teorier er selvsagt ikke uttømmende for å forklare ungdommens begynnende oppdagelse av seg selv og sitt livs landskap. Jeg møter mange ungdommer for hvem Kristevas teorier om tro ikke har relevans. Kristeva er også sosialisert inn i et ekstremt teoretisk avansert og fransk avantgardistisk miljø, og hennes teorier er preget av dette.

Hennes trosbegrep ender kanskje også i psykologisering, selv om hun presiserer at hun ser på troen som en egen eksistensiell dimensjon og ikke som en illusjon, slik Freud så det.

Allikevel har jeg ved å lese Kristeva blitt mer oppmerksom på at i troen ligger det et ønske som er knyttet til en indre stemme i hver enkelt ungdom. De ønsket noe, de drømte om noe – så ga de opp og ble innesperret i symptomer. Det kan være like viktig å undersøke disse ønskene som det er å undersøke barndomstraumene, for her ligger en skjult kraft. En ballong var på vei mot himmelen før den punkterte. Troen var der før traumet.

Agnar Mykle (1915-1994)

- Norsk forfatter og dramatiker
- Romanene *Lasso rundt fru Luna* (1954) og *Sangen om den røde rubin* (1956) er klassikere i norsk litteraturhistorie, og tar for seg den unge mannen Ask Burlefot sin kamp for å frigjøre seg fra autoriteter, hans seksuelle erobringer og grandiose ambisjoner.
- Romanen *Sangen om den røde rubin* ble tatt til retten grunnet påstått pornografisk innhold, og ble en av etterkrigstidens store norske kulturbegivenheter. Mykle og Gyldendal forlag ble frifunnet

Kilder: Store norske leksikon og Wikipedia

Julia Kristeva (f. 1941)

- Bulgarsk-født fransk psykoanalytiker, filosof, feminist og forfatter.
- Forfatter av mer enn 30 bøker, blant annet *Svart sol - depresjon og melankoli*, *Le genie féminin*, en trilogi om Hannah Arendt, Melanie Klein og Colette, og boken *The incredible need to believe*, som omtales i dette fagessayet.
- Mottok Holbergprisen i 2004.

Kilde: Wikipedia

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 56, nummer 5, 2019, side 362-369

TEKST

Per Are Løkke, psykolog i privatpraksis

KONTAKT: pe-arelo@online.no

+ Vis referanser

- Bohleber, W. (2012). Adolescence in the Mirror of Changing Psychoanalytic Theory. *Adolescent Psychiatry*, 2, 1.
- Kristeva, J. (2009). *This incredible need to believe*. New York: Columbia University Press.
- Kristeva, J. (2014). New forms of Revolt. *Journal of French and Francophone Philosophy*. XXII, 2.
- Kristeva, J. (2007). Adolescence, a Syndrome of Ideality. *The Psychoanalytic Review*, 94, 715-725.
- Lesko, N. (2012). *Act your age! A cultural construction of adolescence*. New York: Routledge.
- Mehren, S. (1987). *Vår tids bilde*. Oslo: Aschehoug.
- Mykle, A. (2012). *Sangen om den røde rubinen* [E-bok]. Oslo: Gyldendal.
- Mykle, A. (2012). *Rubicon* [E-bok]. Oslo: Gyldendal.
- Mykle, A. (1994). *Lasso rundt Fru Luna*. Oslo: Gyldendal.
- Regjeringen (2016). *Regjeringens strategi for ungdomshelse 2016-2021*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/838b18a31b0e4b31bbfa61336560f269/ungdomshelsestrategi_2016.pdf
- Spurkland, M. (2017). *Klassen*. Oslo: Cappelen Damm.